

УДК 314.18

ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОГО СТАРІННЯ В УКРАЇНІ**Іє О.М., Корячкіна О.В., Онопченко С.В.****FEATURES OF DEMOGRAPHIC AGEING IN UKRAINE****Ie O.N., Koryachkina O.V., Onopchenko S.V.**

У даній роботі розглянуто актуальну проблему старіння населення, як закономірного, історично сформованого явища. Ця проблема зачіпає численні аспекти життя суспільства. Відображено основні історичні етапи, і проведений порівняльний аналіз процесу старіння населення в Україні. Наведено прогнози загальносвітового старіння населення, і зокрема, населення України.

Ключові слова: демографічна ситуація, старіння, рівень народжуваності, рівень смертності.

Вступ. Одним із найважливіших факторів показнику успішності і процвітання будь-якої країни – є здоров'я її населення. Недаремно цей показник враховується у багатьох інтегрованих показниках (індекс розвитку людського потенціалу, індекс процвітання та багато інших).

Здоров'я населення не може не розглядатися без стійкого демографічного розвитку, що гарантує суспільству відтворення людських поколінь.

Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що на сьогодні проблема старіння населення є як ніколи важливою та актуальною для України, бо демографічна ситуація характеризується порушенням сприятливого демографічного балансу (скороченням народжуваності та зростанням смертності).

Метою даної роботи є дослідження процесу старіння населення України та його наслідки для соціально-економічного розвитку. На тлі сучасної світової демографічної ситуації розкриваються особливості, форми прояву і причини сучасної демографічної кризи України.

Старіння населення – закономірний і незворотний процес, неодмінний атрибут і супутник соціально-економічного прогресу й демографічної модернізації. Цікаво те, що загально цивілізаційна тенденція зниження народжуваності, характерна для майже всього розвинутого світу протягом останніх сторіч і "йде" у поєднанні з досягнутими успіхами у подовженні тривалості життя. Саме здавалося б такий позитивний фактор як "подовження тривалості життя" виступає детермінантом прискореного старіння населення і з часом

породжує у старіючому населенні ризик виникнення і закріплення депопуляційних явищ, тобто перевищення кількості померлих над числом народжених.

Важливість цієї проблеми підкреслює велика кількість робіт українських демографів на цю тему. Наприклад, стаття та виступ з нею українського демографа І. Курило в травні 2013 року. Вона зробила корегування оцінок ООН відносно демографічного старіння світу саме для України та запропонувала перенесення європейського досвіду на Україну. Великий вклад у розроблення прогнозів зробив також С. Пірожков. Серед вітчизняних науковців, які вивчають проблеми депопуляції та різні аспекти старіння населення, слід, насамперед, відзначити фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України Н. Левчук, В. Піскунова, С. Піскунова, В. Шешенко, П. Шевчука й ін., а також співробітників Інституту геронтології АМН України В. Безрукова, В. Чайковську та інших.

Виклад основного матеріалу. Населення України з кожним роком старіє, і, таким чином, в країні зменшується кількість громадян, які народжують дітей. Три основних процеси обумовлюють демографічний розвиток країни: народжуваність, смертність і демографічний рух населення. Багато вчених першопричину демографічної кризи бачать у радикальних економічних і політичних змінах суспільства. Крім демографічних тенденцій росту старіння населення має численні економічні, політичні та соціальні наслідки. Тому не випадково старіння стало розглядатися як глобальна проблема і один з головних демографічних викликів.

Населення світу старіє, збільшується його медіанний вік і питома вага осіб старших вікових груп. Старіння охопило і розвинені, і країни, що розвиваються, проникло в усі регіони світу. Згідно з прогнозами демографів ООН трансформація вікової структури населення в тому ж напрямку тільки прискориться. Проблема старіння є предметом спеціального розгляду міжнародних організацій і

агентств ООН ще з початку 80-х років. На багатьох наукових симпозиумах, в пресі, в політичних заявах цей процес розглядається як явище соціальне, економічне і культурне. Досить часто цей процес сприймається як загроза соціальному розвитку, процвітання, соціальному благополуччю, нормальному зв'язку між поколіннями, інновацій і технологічного розвитку.

Демографи ООН дотримуються наступної класифікації товариств за ступенем старіння: молодим називають населення, в якому осіб віком 65 років і старше менше 4%; зрілим – суспільство, де таких людей від 4% до 7%; якщо ж їх частка перевищує 7%, то населення вважається старим.

Протягом усього ХХ століття частка літніх людей в загальній чисельності населення Землі постійно збільшувалася. Очікується, що ця тенденція збережеться і в ХХІ столітті. Так, в 1950 році літні люди (особи віком 60 років і старше) становили 8% світового населення, у 2000 році – вже 10%, а в 2050 році, за прогнозами ООН, їх частка досягне 21%.

На даний момент за кількістю жителів Україна посідає сьоме місце серед усіх європейських країн після Росії, Туреччини, Великобританії, Франції та Італії. Попередня демографічна криза обгорнула країну в 30-40-х роках минулого сторіччя.

Її причинами були масові репресії і Друга світова війна. Завдяки тому, що народжуваність залишилися на колишньому рівні криза 30-40-х років була досить швидко подолана. Сучасна демографічна криза в деяких регіонах країни почалася ще за часів Радянського Союзу, а в 1993-1994 роках депопуляція охопила практично всі регіони України. Одна з передумов демографічної проблеми України, яка раніше була властива лише розвиненим країнам, – старіння населення. Кожен день близько 200 тисяч чоловік на планеті долають 60-річний рубіж. Нажаль, сьогодні в Україні створені всі умови для поглиблення та розвитку демографічного старіння: перш за все, низька заробітна плата, якої не достатньо для повноцінного відновлення робочої сили та для виховання нової; постійна зростаюча інфляція; слабке фінансування на пенсійне забезпечення та слабке житлове забезпечення, високі ціни на окреме житло, також важливим є постійний психологічний дискомфорт, який сприяє породженню невпевненості у майбутньому; погіршення здоров'я населення в цілому через погіршення якості харчування.

Сьогодні, не дивлячись на позитивні моменти в розвитку економіки, збільшення кількості центрів зайнятості, зменшення рівня безробіття, експерти соціальної політики оцінюють сучасний ринок праці як депресивний.

В Україні процес старіння населення має одну свою особливість. Бо з одного боку, як і на Заході, він обумовлений спадом народжуваності, а з іншого – підвищенням смертності в працездатному віці. За даними статистики, вірогідність померти в

працездатному віці для українців в 1,5 рази вище, ніж для європейців.

Можна дати загальну характеристику новітніх тенденцій в області старіння наступним чином:

- стрімке скорочення загальної чисельності населення, переважно за рахунок людей молодого та працездатного віку – прогноз в цьому сенсі вкрай не сприятливий;
- поглиблення процесу старіння неминуче і в майбутньому;
- прагнення поліпшити матеріальне становище людей похилого віку значною мірою обумовлене політичною (виборною) циклічністю соціально-економічних процесів;
- зростання співвідношення соціальних трансфертів та заробітної плати;
- підвищення «вікової навантаження» у структурі соціальних трансфертів;
- посилення навантаження на працездатне населення і на економіку.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України до 2050 року населення країни скоротиться до 36 млн. людей (за даними на 1 лютого нинішнього року населення України становило 45 млн. 435 тис. осіб). Нашими вченими відмічено, що основні демографічні прогнози за останні кілька років були скориговані на користь більш оптимістичних варіантів, у зв'язку з тим, що депопуляція (природний спад населення) хоч повільно, але скорочується і цього недостатньо для подолання кризи.

Висновки. Демографічна ситуація в Україні характеризується наступними кризовими явищами: значне зниження народжуваності, проблема старіння працездатного населення, збільшення рівня безробіття та ін. Дані явища вимагають розробки оптимальної державної демографічної політики, яка передбачала б цілісну систему заходів економічного, правового, соціального, освітнього, культурного, інформаційно-пропагандистського характеру і була б спрямована на зменшення смертності, підвищення народжуваності, охорону, реабілітацію та відновлення генофонду населення України.

Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити роль держави для регулювання економіки в проведенні більш справедливої соціальної економіки, що сприятиме створенню в країні не тільки більш стабільної економічної, а й політичної обстановці.

Л і т е р а т у р а

1. Медков В. М. Демографія: ученик / В. М. Медков. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2009.
2. Пирожков С. И. Демографические процессы и возрастная структура населения // Выбранные научные работы: У 2 т. Т.1. Демографический и трудовой потенциал. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008.

3. Тешенко В., Піскунов С., Піскунов В. Старіння населення України: стан, етнічні особливості, перспективи // Демографічні дослідження: Вип. 20. – К.: Вид. Ін-ту економіки НАН України, 2010.
4. Europe in figures-2012. Eurostat yearbook, 2012. - 698 p.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Medkov V. M. Demografija: uchenik / V. M. Medkov. – 2-e izd. – M.: INFRA-M, 2009.
2. Pirozhkov S. I. Demograficheskie processy i vozrastnaja struktura naselenija // Vibrani naukovi praci: U 2 t. T.1. Demografichni i trudovij potencial. – K.: Kіiv. nac. torг.-ekon. un-t, 2008.
3. Teshenko V., Piskunov S., Piskunov V. Starinnja naselennja Ukraїni: stan, etnichni osoblivosti, perspektivi // Demografichni doslidzhennja: Vip. 20. – K.: Vid. In-tu ekonomiki NAN Ukraїni, 2010.
4. Europe in figures-2012. Eurostat yearbook, 2012. - 698 r.
5. Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Ие О. Н., Корячкина О. В., Онопченко С. В. Особенности демографического старения в Украине.

В данной работе рассмотрена актуальная проблема старения населения, как закономерного, исторически сложившегося явления. Эта проблема затрагивает многочисленные аспекты жизни общества. Отражены основные исторические этапы, проведен сравнительный анализ процесса старения населения в Украине.

Приведены прогнозы общемирового старения населения, и в частности, населения Украины.

Ключевые слова: демографическая ситуация, старение, уровень рождаемости, уровень смертности.

Ye O. N., Koryachkina O. V., Onopchenko S. V. Features of demographic ageing in Ukraine.

In this paper, the actual problem of the aging population considered as a natural, the historical phenomenon. This problem affects many aspects of society. Displaying the main historical stages, and the comparative analysis of the aging process in Ukraine. Shows the predictions of global aging population, particularly in Ukraine.

Key words: demographics, aging, fertility, mortality.

Йє Ольга Миколаївна, к.ф.м.н., доцент, кафедра математичного аналізу та алгебри Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, olgaie@mail.ru

Корячкина Ольга Віталіївна, магістрантка спеціальності «Прикладна статистика» Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, rudeno4ka@mail.ru

Онопченко Світлана Володимирівна, к.пед.н., доцент, кафедра інформаційних технологій та систем Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, osv260176@ Rambler.ru

Рецензент: **Рач В.А.**, д.т.н., професор.

Статтю подано 15.03.2013